

C-410/23 - 1

1

Sygn. akt XXIII Ga 2054/22

POSTANOWIENIE

Dnia 26 maja 2022 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie XXIII Wydział Gospodarczy Odwoławczy i Zamówień Publicznych w składzie:

Przewodniczący: Sędzia Aneta Łazarska

po rozpoznaniu w dniu 26 maja 2022 r. w Warszawie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa I. SA w W.

przeciwko S. J. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie

z dnia 18 października 2022 r., sygn. akt VIII GC 2111/21

Wpisano do rejestru Trybunału Sprawiedliwości pod numerem	1261981	
Luksemburg, dnia	04. 07. 2023	Sekretarz, z upoważnienia
Faks/E-mail:		
Wpłynęło dnia:	03/07/23	Maria Siekierzyńska administratorka

postanawia:

w oparciu art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania prejudycjalne:

1. czy art. 2 lit b) i c) dyrektywy 93/13/ EWG z 5 kwietnia 1993r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i zwarta w nim definicja konsumenta oraz motyw 17 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady obejmuje także rolnika, który zawiera umowę zakupu energii elektrycznej zarówno dla gospodarstwa rolnego jak i w celach prywatnych dla gospodarstwa domowego,

2. czy art. 3 ust. 5 i 7, motyw 51 oraz załącznik I ust. 1 lit. a) i e) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 2003/54/WE nakazujące, aby od konsumentów nie pobierano opłat w razie odstąpienia od umowy dostawy usług elektroenergetycznych należy tak interpretować, że stoi on na przeszkodzie możliwości nałożenia na odbiorcę energii - konsumenta kary umownej za rozwiązanie umowy na dostawę energii elektrycznej zawartej na czas określony (art. 4 j ust. 3 a ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. prawo energetyczne).

Sędzia Aneta Łazarska

Sygn. akt XXIII Ga 1251/20

UZASADNIENIE

1.

STAN FAKTYCZNY I PRZEBIEG POSTĘPOWANIA

1

Pozwem z 14 kwietnia 2021 roku powód I. S.A. w W. wniosła o zasądzenie od pozwanego S. J. (1) kwoty 5 269,45 zł wraz z odsetkami z tytułu ceny za dostarczoną energię elektryczną oraz z tytułu kary umownej naliczonej za przedterminowe wypowiedzenie przez pozwanego umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z powodem.

W odpowiedzi na pozew pozwany S. J. (1) wniósł o oddalenie powództwa w całości, zarzucając nieważność umowy, brak wykonania przez stronę powodową umowy, odstąpienie przez pozwanego od umowy. Pozwany stoi na stanowisku, że ma status konsumenta i że skutecznie złożył oświadczenie o odstąpieniu od umowy korzystając z ustawy o prawach konsumentów. Wskazał, że w dniu 18 marca 2017 roku do jego gospodarstwa rolnego przyszli przedstawiciele sprzedawcy energii elektrycznej z ofertą dystrybucji energii elektrycznej i za ich namową pozwany podpisał in blanco podłożone mu druki. Pod koniec kwietnia 2017 r. pozwany otrzymał od i. S.A. egzemplarz umowy sprzedaży energii elektrycznej, który został mu podsunięty do podpisu podczas wizyty. W ocenie pozwanego wypełnione w umowie i załącznikach dane odbiegały od złożonej oferty a dane dotyczące planowanej ilości zużycia energii zostały wpisane samowolnie. Wobec tego pismem z 5 maja 2017 roku złożył oświadczenie woli o odstąpieniu od umowy. Pozwany wywodzi, że dystrybucja prądu i sprzedaż energii elektrycznej nie dotyczy wyłącznie gospodarstwa rolnego ale przede wszystkim jego gospodarstwa domowego.

STAN FAKTYCZNY

I. S.A. z siedzibą w W. i S. J. (2) prowadzącego gospodarstwo rolne łączyła umowa kompleksowa sprzedaży energii elektrycznej zawarta 18 marca 2017 r. Zgodnie z postanowieniem § 2 ust. 3. umowy, integralną część umowy stanowiły załącznik nr 1 do umowy oraz ogólne warunki sprzedaży energii elektrycznej. W § 7 ust. 2 wskazano, że umowę zawarto na czas określony do dnia 31 grudnia 2021 r. a rozpoczęcie sprzedaży miało nastąpić z dniem 1 stycznia 2018 r.

Zgodnie z postanowieniem § 7 ust. 6 w przypadku rozwiązania umowy przed terminem wskazanym w ust. 2 lub niemożliwości realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta, klient zobowiązany był do zapłaty **kary umownej** na zasadach określonych w pkt VI, 1, 2, i 3 ogólnych warunków. Zgodnie z załącznikiem nr 1 do umowy punktem poboru energii elektrycznej było należące do S. J. (1) gospodarstwo rolne położone w miejscowości W..

Zgodnie z pkt II. 1 a) ogólnych warunków sprzedawca zobowiązany był w szczególności m.in. do sprzedaży energii elektrycznej z zachowaniem obowiązujących wymagań określonych w ustawie prawo energetyczne oraz aktach wykonawczych do tej ustawy, jak i w odrębnych przepisach prawa. Jak wynika z pkt III. 1 a) i b) ogólnych warunków klient zobowiązany był w szczególności m.in. do zakupu energii elektrycznej zgodnie z obowiązującymi przepisami i warunkami umowy oraz terminowej zapłaty za dostarczoną energię elektryczną oraz ilości wynikającej z umowy.

Zgodnie z pkt VI. 1. ogólnych warunków w przypadku skorzystania przez klienta z prawa do wypowiedzenia umowy dla danego miejsca dostarczenia przed terminem wskazanym w § 7 ust. 2 umowy lub w przypadku niemożliwości realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta, klient miał być zobowiązany do zapłaty kary umownej, stanowiącej iloczyn niewykorzystanej energii elektrycznej zadeklarowanej przez klienta w umowie jako „planowana ilość energii” dla danego miejsca dostarczania oraz stawki jednostkowej wynoszącej 60 PLN/MWh. Ilość energii niewykorzystanej, o której mowa w zdaniu poprzedzającym miała być obliczana jako suma szacowanego średniego zużycia energii w każdym z miesięcy następujących po rozwiązaniu umowy, a pozostałych do końca okresu wskazanego w § 7 ust. 2 umowy. Szacowane średnie miesięczne zużycie energii miało być obliczane dla każdego roku osobno jako iloraz ilości energii elektrycznej zadeklarowanej w umowie jako „planowana ilość energii” na dany rok i liczby miesięcy w roku kalendarzowym, w którym umowa miała obowiązywać.

Zgodnie z oświadczeniem S. J. (1) zużycie energii elektrycznej w punkcie miało wynosić 20 MWh rocznie.

Pismem z 5 maja 2017 r., doręczonym 8 maja 2017 r., adresowanym do I. S.A. S. J. (1) wskazał, że odstępuje od umowy korzystając z ustawowego prawa odstąpienia przewidzianego dla umów konsumenckich oraz złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych umowy zawartej pod wpływem błędu ponadto zarzucił nieważność umowy. Pismem z 22 maja 2020 r. I. S.A. nie uznała złożonych oświadczeń za skuteczne.

I. S.A. wystawiło notę obciążeniową nr (...), zgodnie z którą w terminie do 7 lipca 2020 r. S. J. (1) miał zapłacić kwotę 4 700,22 zł tytułem kary umownej. Z tytułu zużycia energii elektrycznej I. S.A. wystawiło fakturę VAT z 5 marca 2018 r. na kwotę 254,33 zł

oraz fakturę korygującą z dnia 8 stycznia 2020 r. na kwotę 314,90 zł bazując na wyliczeniach ilości dostarczonej energii w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 10 stycznia 2018 r. S. J. (1) odmówił zapłaty kwot wskazanych w fakturach.

I. S.A. nie dostarczyło S. J. (1) żadnej ilości energii elektrycznej. Do 31 stycznia 2018 r. dostawę energii elektrycznej na rzecz S. J. (1) realizowała inna firma O. sp. z o.o.

PRZEBIEG POSTĘPOWANIA PRZED SADEM I INSTANCJI

Sąd Rejonowy powództwo oddalił. Nie podzielił jednak stanowiska pozwanego, że ma on status konsumenta. Sąd zastosował art. 4j ust. 3a. ustawy prawo energetycznie zgodnie z którym odbiorca końcowy może wypowiedzieć umowę zawartą na czas oznaczony, na podstawie której przedsiębiorstwo energetyczne dostarcza temu odbiorcy paliwa gazowe lub energię, bez ponoszenia kosztów i odszkodowań innych niż wynikające z treści umowy, składając do przedsiębiorstwa energetycznego pisemne oświadczenie.

Żądania powoda zapłaty kwoty 4 700,22 zł tytułem kary umownej w ocenie Sądu nie zasługiwało na uwzględnienie. Jak wynika z art. 483 § 1 k.c. kara umowna polega na naprawieniu szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego. Kara umowna nie może być zastrzeżona w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania pieniężnego. Przedmiotem świadczenia w przypadku sprzedaży energii po stronie kupującego, odwołując się do treści art. 555 k.c. w zw. z art. 535 k.c., jest zapłata ceny a więc świadczenie o charakterze pieniężnym. Również ogólne warunki, będące integralną częścią umowy, przewidywały, że klient zobowiązany był przede wszystkim do zakupu energii elektrycznej zgodnie z obowiązującymi przepisami i warunkami umowy oraz terminowej zapłaty za dostarczoną energię elektryczną oraz ilości wynikającej z umowy.

Ogólne warunki umowy wiązały nałożenie kary umownej ze skorzystaniem przez klienta z prawa do wypowiedzenia umowy dla danego miejsca dostarczenia przed terminem lub niemożliwością realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta. Wskazane postanowienie należy rozumieć w taki sposób, że wypowiedzenie umowy (analogicznie niemożliwość realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta) skutkuje niewykonaniem zobowiązania umownego przez pozwanego, które ma charakter pieniężny. Kara umowna nie wiąże się zatem z samym wypowiedzeniem ale niewykonaniem świadczenia polegającym na dalszym uiszczeniu ceny. Zatem późniejsze rozwiązanie umowy z inicjatywy klienta nie mogło skutkować nałożeniem na niego kary umownej, skoro zobowiązanie z jego strony miało charakter pieniężny. Wobec czego postanowienie umowne nie mogło nakładać na pozwanego obowiązku zapłaty kary umownej.

Zdaniem sądu nie doszło do odstąpienia przez pozwanego od umowy na podstawie przepisów ustawy o prawach konsumenta. Zgodnie z art. 221 k.c. za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W treści przedmiotowej umowy jako odbiorcę wskazano „gospodarstwo rolne” prowadzone przez S. J. (1). Pozwany wskazywał, że zakupiona energia miała być wykorzystywana także w gospodarstwie domowym. Niemniej to zdaniem sądu nie wystarczy aby uznać go za konsumenta gdyż w klauzuli w umowie § 2 ust. 4 umowy zastrzeżono, że jest przeznaczona dla podmiotów niebędących konsumentami. W ocenie Sądu samo skorzystanie z oferty przeznaczonej dla klientów niebędącymi konsumentami świadczy o tym, że pozwany zawarł umowę jako przedsiębiorca, a umowa miała dotyczyć bezpośrednio jego działalności gospodarczej – gospodarstwa rolnego. Zatem pozwany nie mógł skorzystać z ustawowego prawa odstąpienia od umowy a jego oświadczenie było nieskuteczne.

Niezasadna była również argumentacja pozwanego, jakoby działał on pod wpływem błędu zawierając umowę. Zgodnie z art. 84 § 1 k.c. w razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej. Jak stanowi § 2 przepisu można powoływać się tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny).

Pozwany argumentował, że przedstawiciele powodowej spółki zaskoczyli go w trakcie wykonywania pracy i nie wyjaśnili wszystkich okoliczności umowy a gdyby zapoznał się z warunkami umowy nie zawarłby jej. Przedstawiony wraz z pozwem egzemplarz umowy został przez pozwanego opatrzony podpisem natomiast na każdej stronie ogólnych warunków umowy pozwany naniósł swoją

parafę. Wobec tego nie można uznać, że pozwany nie mógł zapoznać się z warunkami umowy i został wprowadzony w błąd przez przedstawicieli spółki.

Dodatkowe żądanie zapłaty kwot 254,33 zł oraz 314,90 zł za zużytą energię było bezpodstawne. Jak wskazał pozwany w odpowiedzi na pozew, a co w późniejszym piśmie procesowym przyznała powodowa spółka, w ramach zawartej między stronami umowy i. S.A. nie dostarczyło S. J. (1) żadnej ilości energii. W okresie do 31 stycznia 2018 r. pozwany korzystał z usług innego dostawcy energii. Z tego powodu żądanie powództwa co do zapłaty za dostarczenie energii należało oddalić.

POSTĘPOWANIE PRZED SADEM II INSTANCJI

Apelację od tego wyroku wniósł powód. Zarzucił błędną ocenę materiału dowodowego ale też naruszenie art. 4j ust. 3a ustawy prawo energetyczne polegające na błędnej wykładni i na przyjęciu, że powódka nie ma prawa naliczenia kary umownej z tytułu przedterminowego rozwiązania umowy podczas gdy z przepisu jednoznacznie wynika, że odbiorca może być obciążony dodatkowymi kosztami jeśli obowiązek ich uiszczenia wynika z umowy, co ma miejsce w tej sprawie.

Powód zarzucił również naruszenie poprzez jego niezastosowanie art. 483 § 1 k.c. i błędne przyjęcie, że kara została naliczona z powodu niewykonania zobowiązania pieniężnego podczas gdy kara została zastrzeżona na wypadek wypowiedzenia umowy przez terminem na jaki została zawarta, a zatem na wypadek konkretnego zachowania klienta, a nie niewykonania zobowiązania pieniężnego.

2.

PRAWO UNII EUROPEJSKIEJ

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

Artykuł 2

Do celów niniejszej dyrektywy:

- a) "nieuczciwe warunki" oznaczają warunki umowne zdefiniowane w art. 3;
- b) "konsument" oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem;
- c) "sprzedawca lub dostawca" oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu, bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy 2011/83/UE

z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady

(17) Definicja konsumenta powinna obejmować osoby fizyczne działające w celach niezwiązanych z ich działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu. Jednakże w przypadku umów o podwójnym charakterze, gdy umowa zawierana jest w celach, które częściowo są związane z działalnością handlową danej osoby, a częściowo nie są z nią związane, a cel handlowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście umowy, taka osoba również powinna być uznawana za konsumenta.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE

Art. 3 ust. 5 i 7 Dyrektywy

Ust.5. Państwa członkowskie zapewniają, aby:

- a) w przypadku gdy odbiorca chce zmienić dostawcę, przestrzegając przy tym warunków umowy, dany operator (dani operatorzy) dokonywał (dokonywali) tej zmiany w terminie trzech tygodni; oraz
- b) odbiorcy mieli prawo do otrzymywania wszystkich stosownych danych dotyczących zużycia.

Państwa członkowskie zapewniają przyznawanie odbiorcom praw, o których mowa w lit. a) i b) w sposób niedyskryminacyjny w odniesieniu do kosztów, wysiłku lub czasu.

Ust. 7. Państwa członkowskie podejmują odpowiednie środki w celu ochrony odbiorców końcowych, a w szczególności zapewniają istnienie odpowiednich zabezpieczeń chroniących odbiorców wrażliwych. W tym kontekście każde państwo członkowskie określa pojęcie odbiorców wrażliwych, które może się odnosić do ubóstwa energetycznego oraz, między innymi, do zakazu odłączania takim odbiorcom energii elektrycznej w sytuacjach krytycznych. Państwa członkowskie zapewniają stosowanie praw i obowiązków dotyczących odbiorców wrażliwych. W szczególności podejmują środki w celu ochrony odbiorców końcowych na obszarach oddalonych. Państwa członkowskie zapewniają wysoki poziom ochrony konsumenta, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości ogólnych warunków umownych, informacji ogólnych i mechanizmów rozstrzygania sporów. Państwa członkowskie zapewniają uprawnionym odbiorcom rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy. W odniesieniu do przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi środki te obejmują środki określone w załączniku I.

Motyw 51

Interesy konsumentów powinny być głównym elementem niniejszej dyrektywy, a zapewnienie jakości usługi powinno być głównym zadaniem przedsiębiorstw energetycznych. Należy umocnić i zagwarantować istniejące prawa konsumentów, które powinny obejmować większą przejrzystość. Ochrona konsumentów powinna zapewniać wszystkim konsumentom na jak najszerszym obszarze Wspólnoty korzystanie z konkurencyjnego rynku. Państwa członkowskie lub — w przypadku gdy państwo członkowskie tak postanowiło — organy regulacyjne, powinny egzekwować prawa konsumentów.

ZAŁĄCZNIK I

ŚRODKI Z ZAKRESU OCHRONY KONSUMENTÓW

1.

Bez uszczerbku dla wspólnotowych zasad dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności dyrektywy 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość ⁽¹⁾ oraz dyrektywy Rady 93/13/WE z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich ⁽²⁾, środki, o których mowa w art. 3, mają zapewnić odbiorcom:

- a) prawo do zawierania z dostawcą usług elektroenergetycznych umowy, która określa: — nazwę i adres dostawcy, — świadczone usługi, oferowany poziom jakości usługi, jak również termin przyłączenia, — rodzaje oferowanych usług konserwacyjnych. — sposoby uzyskiwania aktualnych informacji na temat wszystkich mających zastosowanie taryf i opłat za utrzymanie, — okres obowiązywania umowy, warunki jej przedłużania i wygaśnięcia świadczeń i wygaśnięcia umowy oraz informację o ewentualnej możliwości odstąpienia od umowy bez opłat,

e)	niepobieranie opłaty przy zmianie dostawcy;

3.

PRAWO KRAJOWE

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne

Art. 4j ust. 3a

3a. Odbiorca końcowy może wypowiedzieć umowę zawartą na czas oznaczony, na podstawie której przedsiębiorstwo energetyczne dostarcza temu odbiorcy paliwa gazowe lub energię, bez ponoszenia kosztów i odszkodowań innych niż wynikające z treści umowy, składając do przedsiębiorstwa energetycznego pisemne oświadczenie.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny

Art. 22¹

Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

Art. 43¹

Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową.

Art. 385¹. [Niedozwolone postanowienia umowne]

§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

§ 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

§ 3. Nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przyjętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

§ 4. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje.

Art. 483 § 1

§ 1. Można zastrzec w umowie, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego nastąpi przez zapłatę określonej sumy (kara umowna).

Art. 484

Wysokość kary umownej

§ 1. W razie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania kara umowna należy się wierzycielowi w zastrzeżonej na ten wypadek wysokości bez względu na wysokość poniesionej szkody. Żądanie odszkodowania przenoszącego wysokość zastrzeżonej kary nie jest dopuszczalne, chyba że strony inaczej postanowiły.

§ 2. Jeżeli zobowiązanie zostało w znacznej części wykonane, dłużnik może żądać zmniejszenia kary umownej; to samo dotyczy wypadku, gdy kara umowna jest rażąco wygórowana.

7 4 ust. 6 Porozumienia (Umowa stron)

Zgodnie z postanowieniem § 7 ust. 6 w przypadku rozwiązania umowy przed terminem wskazanym w ust. 2 lub niemożności realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta, klient zobowiązany był do zapłaty *kary umownej* na zasadach określonych w pkt VI, 1, 2, i 3 ogólnych warunków.

4.

WĄTPLIWOŚCI SĄDU KRAJOWEGO

Pytanie nr 1

1.

Pierwotne regulacje odnośnie do wspólnotowego rynku energii elektrycznej zostały skonkretyzowane przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z 13 lipca 2009 r. dotyczącą wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającą dyrektywę 2003/54/WE. Ta dyrektywa jest odnoszona do oceny stosunku kształtowanego umową zawartą w marcu 2017r. W sprawie sporne jest, czy pozwany ma status przedsiębiorcy czy też konsumenta i czy zatem jego odstąpienie od umowy sprzedaży energii było skuteczne.

2.

Sąd uznał, że zgodnie z art. 221 k.c. za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W treści przedmiotowej umowy jako odbiorcę wskazano „gospodarstwo rolne” prowadzone przez S. J. (1). Sąd opierając się jedynie na klauzuli w umowie tj. § 2 ust. 4 umowy, który wskazywał, że umowa jest przeznaczona dla podmiotów niebędących konsumentami uznał, że pozwany nie ma statusu konsumenta skoro skorzystał z takiej oferty. Pozwany jednak wskazuje, że zakupiona energia miała być wykorzystywana także w gospodarstwie domowym, o czym świadczy też fakt braku właściwego licznika czy podlicznika wskazującego na oddzielne zużycie energii dla gospodarstwa domowego i działalności rolniczej. Pozwany ma status rolnika, zatem w świetle przepisów prawa krajowego rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca chyba że wyjątkowo prowadzi gospodarstwo rolne na własne potrzeby.

3.

Zgodnie z art. 2 lit b) dyrektywy Rady 93/13 EWG "konsument" oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem. Jak wskazuje się w judykaturze zgodnie z art. 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13 EWG 'konsument' oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach, jakie nie wchodzą w zakres jej działalności gospodarczej lub zawodowej. Z kolei zgodnie z brzmieniem art. 2 lit. c) dyrektywy Rady 93/13 EWG „sprzedawca lub dostawca” oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w tych umowach działa w celach dotyczących własnej działalności gospodarczej lub zawodowej, bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego (zob. podobnie wyrok z dnia 21 marca 2019 r., P. i D., C-590/17, EU:C:2019:232, pkt 22).

4.

Dyrektywa Rady 93/13 definiuje umowy, do jakich ma zastosowanie poprzez odniesienie do statusu kontrahentów w zależności od tego, czy działają oni w ramach własnej działalności gospodarczej lub zawodowej, czy też nie (zob. podobnie wyrok z dnia 21 marca 2019 r., P. i D., C-590/17, EU:C:2019:232, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo). Co się tyczy pojęcia 'konsumenta' w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że ma ono charakter obiektywny. Pojęcie to należy oceniać w świetle kryterium funkcjonalnego, polegającego na ocenie, czy dany stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności niezwiązanej z wykonywaniem zawodu (postanowienie z dnia 14 września 2016 r., D., C-534/15, EU:C:2016:700, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

5.

W przedmiotowej sprawie rozróżnienie funkcjonalne nie jest do końca możliwe, albowiem umowa była zawarta zarówno w celach związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego jak i domowego. Choć pozwany przyjął ofertę skierowaną dla przedsiębiorcy to niewątpliwie celem umowy był zakup energii zarówno dla potrzeb gospodarstwa rolnego jak i domowego.

6.

7

Dyrektywa Rady 93/13 EWG nie zawiera regulacji dotyczącej umów o podwójnym charakterze. Jedynie w motywie 17 dyrektywy 2011/83/UE z 25.10.2011 r. w sprawie praw konsumentów, prawodawca unijny wyraźnie wskazał, że „w przypadku umów o podwójnym charakterze, gdy umowa zawierana jest w celach, które częściowo są związane z działalnością handlową danej osoby, a częściowo nie są z nią związane, a cel handlowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście umowy, taka osoba również powinna być uznawana za konsumenta”.

7.

Niemniej Trybunał Sprawiedliwości UE w sprawie C-464/01 G., przyjął, że osoba, która zawiera umowę dotyczącą towaru przeznaczonego do użytku po części gospodarczego, a po części niezwiązanego z jej działalnością gospodarczą, nie ma prawa powoływania się na dobrodziejstwo przepisów dotyczących ochrony konsumentów (w tym przypadku instrumentów przewidzianych Konwencją brukselską z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych), „z wyjątkiem sytuacji, gdy użytek gospodarczy jest na tyle marginalny, iż odgrywa jedynie nikłą rolę w ogólnym kontekście danej transakcji, *przy czym bez znaczenia pozostaje fakt, iż zagospodarczy aspekt ma charakter dominujący*” (wyrok G. z 20 stycznia 2005r, C 464/01)

8.

Z kolei w wyroku z 27.10.2022 r., w sprawie C-485/21, (...) przeciwko(...), EU:C:2022:839, pkt 27. Trybunał wskazał, że ochrona konsumencka należy się osobie fizycznej będącej stroną umowy dotyczącej zarządu nieruchomością, „o ile nie używa ona tego lokalu mieszkalnego w celach związanych *wyłącznie* z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”. Zdaniem Trybunału osobę fizyczną będącą właścicielem lokalu mieszkalnego w budynku należącym do wspólnoty mieszkaniowej należy uznać za 'konsumenta' w rozumieniu tej dyrektywy, jeżeli zawiera ona umowę z zarządcą nieruchomości w celu powierzenia mu zarządu i utrzymania części wspólnych tego budynku, pod warunkiem że nie używa ona tego lokalu mieszkalnego do celów związanych wyłącznie z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Okoliczność, że część usług świadczonych przez zarządcę nieruchomości na podstawie tej umowy wynika z konieczności przestrzegania przewidzianych w ustawie krajowej szczególnych wymogów w dziedzinie bezpieczeństwa i zagospodarowania przestrzennego, nie może wykluczyć wspomnianej umowy z zakresu stosowania rzeczony dyrektywy. Trybunał więc wskazuje w tym przypadku na kryterium wyłącznego celu zawodowo- gospodarczego.

9.

Na tym tle powstaje więc pytanie o to jak w świetle art. 2 lit b) Dyrektywy Rady 93/13 EWG należy interpretować pojęcie konsumenta w sytuacji, w której umowa ma charakter mieszany częściowo konsumencki, częściowo gospodarczy. Czy w takiej sytuacji konieczne jest ustalenie dominującego celu umowy, czy też wystarczy poprzestanie na ustaleniu, że zawodowo- gospodarczy charakter umowy nie ma charakteru wyłącznego. Odpowiedź Trybunału pozwoli zatem ocenić umowy, które mają podwójny charakter i służą w jednakowym stopniu zarówno prowadzeniu gospodarstwa rolnego jak i gospodarstwa domowego. Biorąc pod uwagę tendencje do rozszerzenia zakresu instrumentów ochrony konsumenckiej celowe jest ustalenie jakie kryteria powinny zostać przyjęte dla ochrony konsumentów.

Pytanie II.

1.

Rozwiązania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 2003/54/ WE6 zostały implementowane w Polsce poprzez ustawę z 8 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Na podstawie wspomnianej nowelizacji wprowadzono art. 4j ust. 3 prawa energetycznego, zgodnie z którym przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się przesyłaniem lub dystrybucją paliw gazowych lub energii, stosując obiektywne i przejrzyste zasady zapewniające równe traktowanie użytkowników systemu, umożliwi odbiorcy paliw gazowych lub energii przyłączonemu do jego sieci zmianę sprzedawcy paliw gazowych lub energii. Ponadto w art. 4j ust. 3a wprowadzone zostało uprawnienie polegające na tym, że: odbiorca końcowy może wypowiedzieć umowę, na podstawie której przedsiębiorstwo energetyczne dostarcza temu odbiorcy paliwa gazowe lub energię, bez ponoszenia kosztów i odszkodowań innych, niż wynikające z treści umowy, składając do przedsiębiorstwa energetycznego pisemne oświadczenie. Przepis ten zatem odsyła do umowy, w której strony mogą określić okres obowiązywania umowy i warunki wypowiedzenia.

2.

Nadrzędną zasadą wyrażoną w dyrektywie 2009/72/WE jest możliwość swobodnej zmiany dostawcy energii oraz szczególna ochrona konsumenta. Zgodnie zaś z art. 3 ust. 5 dyrektywy 2009/72/WE Państwa członkowskie zapewniają przyznawanie odbiorcom prawa do zmiany dostawcy energii w sposób niedyskryminacyjny w odniesieniu do kosztów, wysiłku lub czasu. Ponadto w dyrektywie wyraźnie wskazuje się na konieczność zapewnienia uprawnionym odbiorcom rzeczywistej możliwości łatwej zmiany dostawcy. Państwa członkowskie podejmują odpowiednie środki w celu ochrony odbiorców końcowych, a w szczególności zapewniają istnienie odpowiednich zabezpieczeń chroniących odbiorców wrażliwych. W tym kontekście każde państwo członkowskie określa pojęcie odbiorców wrażliwych, które może się odnosić do ubóstwa energetycznego oraz, między innymi, do zakazu odłączania takim odbiorcom energii elektrycznej w sytuacjach krytycznych. Państwa członkowskie zapewniają stosowanie praw i obowiązków dotyczących odbiorców wrażliwych. W szczególności podejmują środki w celu ochrony odbiorców końcowych na obszarach oddalonych. Państwa członkowskie zapewniają wysoki poziom ochrony konsumenta, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości ogólnych warunków umownych, informacji ogólnych i mechanizmów rozstrzygania sporów. Państwa członkowskie zapewniają uprawnionym odbiorcom rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy. W odniesieniu do przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi środki te obejmują środki określone w załączniku I (art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72). Ze zmianą dostawcy ściśle wiąże się także możliwość odstąpienia od umowy.

3.

Celem regulacji jest z jednej strony ochrona odbiorców energii, w szczególności konsumentów i zagwarantowanie ich praw, a z drugiej strony też zapewnienie równego dostępu do odbiorców przedsiębiorstwom energetycznym. W tym kontekście z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że chociaż interwencja państwa w ustalanie cen energii elektrycznej stanowi przeszkodę w kształtowaniu konkurencyjnego rynku energii elektrycznej, interwencja ta może być jednak dopuszczalna w ramach dyrektywy 2009/72, jeśli zostaną spełnione trzy przesłanki. Po pierwsze, wspomniana interwencja powinna realizować cel leżący w ogólnym interesie gospodarczym; po drugie, musi być zgodna z zasadą proporcjonalności; po trzecie, przewidziane w niej obowiązki użyteczności publicznej muszą być jasno określone, przejrzyste, niedyskryminacyjne i weryfikowalne oraz gwarantować równy dostęp do odbiorców przedsiębiorstwom energetycznym z Unii (zob. analogicznie wyroki: z dnia 7 września 2016 r., (...), C-121/15, EU:C:2016:637, pkt 36; a także z dnia 30 kwietnia 2020 r., (...) i (...), C-5/19, EU:C:2020:343, pkt 56, wyrok z 14 października 2021 r. (...), dawniej (...), C 689-19).

4.

Zasadniczy więc problem jaki się wiąże z gwarantowaną swobodą zmiany dostawcy energii dotyczy możliwości obciążenia odbiorcy energii konsumenta opłatą w przypadku wypowiedzenia przez odbiorcę umowy na dostawę energii zawartą na czas oznaczony. Sąd odsyłający wskazuje bowiem, że z odesłania z art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72/WE do Załącznika I wynika, że w przypadku odbiorcy konsumenta w ogóle nie powinno się pobierać opłat przy zmianie dostawcy oraz w razie odstąpienia od umowy również nie powinno pobierać się jakichkolwiek opłat (Załącznik I pkt 1 lit a i e). Co więcej konsument powinien otrzymać informacje o okresie obowiązywania umowy, warunkach jej przedłużenia i wygaśnięcia umowy oraz o ewentualnej możliwości odstąpienia od umowy bez opłat.

5.

Prawo energetyczne takiego wyłączenia jednak nie przewiduje. Na gruncie krajowym zgodnie z art. 4j ust. 3 a ustawy prawo energetyczne odbiorca końcowy może wypowiedzieć umowę zawartą na czas oznaczony, na podstawie której przedsiębiorstwo energetyczne dostarcza temu odbiorcy paliwa gazowe lub energię, bez ponoszenia kosztów i odszkodowań innych niż wynikające z treści umowy, składając do przedsiębiorstwa energetycznego pisemne oświadczenie. Istnieje zatem możliwość wyboru sprzedawcy paliw gazowych i energii przez odbiorcę, niemniej prawo energetyczne dopuszcza zastrzeżenie w umowie na czas oznaczony możliwość obciążenia odbiorcy „kosztami i odszkodowaniami”.

6.

W przedmiotowej sprawie umowa przewiduje opłatę za wcześniejsze wypowiedzenie umowy, wskazując iż odbiorca zapłaci opłatę tytułu przedterminowego rozwiązania Umowy zawartej na czas określony. Zgodnie z VI. 1. Ogólnych warunków umowy w przypadku skorzystania przez klienta z prawa do wypowiedzenia umowy dla danego miejsca dostarczenia przed terminem wskazanym w § 7 ust. 2 umowy lub w przypadku niemożliwości realizacji umowy z przyczyn leżących po stronie klienta, klient miał

być zobowiązany do zapłaty kary umownej, stanowiącej iloczyn niewykorzystanej energii elektrycznej zadeklarowanej przez klienta w umowie jako „planowana ilość energii” dla danego miejsca dostarczania oraz stawki jednostkowej wynoszącej 60 PLN/MWh. Ilość energii niewykorzystanej, o której mowa w zdaniu poprzedzającym miała być obliczana jako suma szacowanego średniego zużycia energii w każdym z miesięcy następujących po rozwiązaniu umowy, a pozostałych do końca okresu wskazanego w § 7 ust. 2 umowy. Powód obciążył pozwanego karą w wysokości 4700,22 zł.

7.

Prawo energetyczne nie precyzuje żadnych kryteriów tych kosztów i odszkodowań oraz nie wskazuje na wyłączenie w odniesieniu do konsumentów -natomiast odsyła do umowy. W ramach zaś swobody umów, strony mogą uregulować kwestie kosztów związanych z przedterminowym rozwiązaniem umowy, w tym zaś naliczania kary umownej. Na gruncie kodeksu cywilnego kara umowna wpisana jest w reżim odpowiedzialności odszkodowawczej i stanowią ryczałtowe odszkodowanie za niewykonanie (niewłaściwe wykonanie) zobowiązania i podlega regulacji art. 483-484 k.c. Prawo krajowe dopuszcza zaś co do zasady możliwość zastrzeżenia kary umownej bez względu jednak na wysokość poniesionej szkody (art. 484 k.c., vide uchwała Sądu Najwyższego z 6 listopada 2003 r., III CZP 61/03). Ponadto w toku procesu miarkowanie kary umownej nie następuje z urzędu, lecz wnioskujący powinien zgodnie z art. 6 k.c. wykazać, że kara jest wygórowana. To obciąża go ciężarem dowodu. Prawo krajowe przewiduje również kategorię odszkodowania (art. 471 k.c.), które może również obejmować zarówno poniesione wydatki jak i utracone korzyści. Prawo krajowe art. 4j ustawy prawo energetyczne nie podaje zaś żadnych kryteriów naliczania tego typu odszkodowania oraz nie wyklucza dopuszczalności domagania się ryczałtowego odszkodowania.

8.

W orzecznictwie krajowym zaś wskazuje się również, że klauzula wprowadzająca możliwość obciążenia odbiorcy opłatą z tytułu przedterminowego zakończenia przez odbiorcę umowy zawartej na czas oznaczony jest dopuszczalna, a w sytuacji kiedy opłata ta jest z góry ustalona (z góry ustalone odszkodowanie umowne w formie ryczałtu liczonego proporcjonalnie do okresu, jaki pozostał do końca terminu umowy zawartej na czas oznaczony) stanowi karę umowną, która podlega ocenie przez pryzmat stosownych przepisów kodeksu cywilnego. Uznaje się również, że określenie z góry wysokości Opłaty Jednorazowej w ryczałtowanej formie nie jest przejawem nadużywania pozycji kontraktowej spółki i ochrony własnych interesów, lecz ma na celu ułatwienie dochodzenia roszczeń z powyższego tytułu bez potrzeby wykazywania okoliczności poniesienia szkody i jej wysokości. Skoro uprawnienie takie znajduje umocowanie w przepisach prawa nie może być, a priori uznane za nadużycie pozycji kontraktowej. Ocenie podlegać może jedynie sposób wprowadzenia tego odszkodowania do umowy - np. nadmierne wygórowanie kary umownej (o czym niżej w kontekście przedmiotowych klauzul). Zwrócić uwagę należy, że ryczałtowo określone odszkodowanie (kara umowna) jest również korzystne dla dłużnika - zna on bowiem maksymalną wysokość swojej ewentualnej odpowiedzialności i z góry, podpisując umowę, może rozważyć swoją zgodę na takie ryzyko (wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 10 września 2021r. sygn. akt XVII AmA 69/20, wyrok Sąd Najwyższego z 17 stycznia 2020 r., IV CSK 579/17)

9.

W przypadku jednak konsumentów doktryna krajowa dopuszcza jedynie aby rażąco wygórowana kara za wypowiedzenie umowy została uznana za nieważną w obrocie z konsumentami. Istnieje zatem możliwość weryfikacji postanowień umownych w ramach ich kontroli pod kątem abuzywności (art. 385¹ k.c.) (A. Krasuski, Prawo telekomunikacyjne. Komentarz, Warszawa 2005, s. 231). Oznacza to, że ocena, czy postanowienia zawartej umowy rażąco naruszają interesy konsumenta, powinna być dokonywana in concreto, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności danego przypadku, gdyby takie kary umowne w praktyce prowadziły do blokowania wypowiedzania umów na czas oznaczony, np. zawierałyby postanowienie, że wcześniejsze ich wypowiedzenie wiąże się z zapłatą kary umownej w wysokości równej czy choćby zbliżonej do wysokości rachunków, jakie odbiorca miałby płacić do końca obowiązywania umowy to taką karę umowną należałoby uznać za nieważną jako naruszającą zasadę swobody umów z art. 353¹ k.c. oraz sprzeczną z art. 4j ust. 3a p.e. który przewiduje że umowy na czas oznaczony muszą być wypowiedzane. (Art. 4j PrEnerg red. Kuliński 2017, wyd. 1/P. Grabowska, System Informacji Prawnej Legalis)

10.

Niemniej ustawa prawo energetyczne dozwala na możliwość obciążenia odbiorcy opłatą z tytułu przedterminowego zakończenia przez odbiorcę umowy zawartej na czas oznaczony, powstaje więc pytanie czy treść tego prawa nie sprzeciwia się zatem dyrektywie 2009/72/WE, a konkretnie wysokiej ochronie praw konsumenta przewidzianej w Załączniku I ust. 1 lit. a i e. Z załącznika I

wynika bowiem systemowa ochrona konsumentów jako słabszej strony. Ponadto jak wynika z motywu 51 dyrektywy 2009/72/WE interesy konsumentów powinny być głównym elementem niniejszej dyrektywy, a zapewnienie jakości usługi powinno być głównym zadaniem przedsiębiorstw energetycznych. Należy umocnić i zagwarantować istniejące prawa konsumentów, które powinny obejmować większą przejrzystość. Ochrona konsumentów powinna zapewniać wszystkim konsumentom na jak najszerszym obszarze Wspólnoty korzystanie z konkurencyjnego rynku. Państwa członkowskie lub — w przypadku gdy państwo członkowskie tak postanowiło — organy regulacyjne, powinny egzekwować prawa konsumentów.

11.

Ponadto prawo krajowe dopuszcza kary umowne jak wskazano, a także nie określa żadnych kryteriów naliczania kar tj. odniesienia do współmierności do ponoszonych kosztów, czy ryzyka. W praktyce zaś kary są równe kosztom potencjalnego rachunku za dostawę energii, co w istocie może faktycznie blokować możliwość wypowiedzania tego rodzaju umów. Z art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72/WE wynika natomiast przede wszystkim konieczność zapewnienia łatwej możliwości zmiany dostawcy, realizacji praw do zmiany w sposób niedyskryminacyjny do kosztów, niemniej nie wspomina się o karach ani odszkodowaniach lecz wskazuje się na konieczność zachowania proporcji w realizacji tych praw w sposób adekwatny do kosztów. Jeśli zaś już dojdzie do faktycznego obciążenia odbiorcy dolegliwościami finansowymi, to ich zakres nie może stanowić środka dyskryminacji innych dostawców energii tak aby odbiorca energii nie miał faktycznie możliwości zmiany dostawcy energii.

12.

Dopuszczalność więc tego rodzaju kar umownych w prawie krajowym nakładanych na konsumentów mogłaby więc unicestwić funkcje ochronne jakie przyświecały ustawodawcy unijnemu kreującemu art. 3 ust. 5 i 7 dyrektywy 2009/72/WE. Dopuszczalność naliczania kar umownych bez względu na wysokość szkody, bez jasnych, precyzyjnych kryteriów szkody skutkować może faktycznym ograniczeniem swobody wypowiedzania umów przez odbiorców, zakłócając gwarancje równego dostępu do odbiorców przedsiębiorstwom energetycznym z Unii oraz stawiając konsumenta w dużo gorszej sytuacji kontraktowej oraz ograniczając swobodę wyboru dostawcy. Możliwość swobodnego odstąpienia przez konsumenta od umowy, w sposób przejrzysty i wolny od opłat jest niewątpliwie głównym założeniem oddającym zarówno cel jak i ducha dyrektywy 2009/72/WE. Ustawodawca krajowy nie powinien zatem wprowadzać barier względem konsumentów, które mogłyby utrudniać odstąpienie od umowy, jak i w konsekwencji zmianę dostawy energii, jak też poprzez niesprawiedliwe lub nieproporcjonalne przeszkody osłabiać rzeczywistą możliwość zmiany dostawcy energii.

Aneta Łazarska

